EUROOPA
KOMISJON

Brüssel, 31.1.2025
COM(2025) 20 final

KOMISJONI ARUANNE EUROOPA PARLAMENDILE, NÕUKOGULE NING EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE

määruse (EÜ) nr 864/2007 (lepinguväliste võlasuhete suhtes kohaldatava õiguse kohta (Rooma II määrus)) kohaldamise kohta

{SWD(2025) 9 final}

Sõnastik

Mõiste	*Tähendus või määratlus*
1971. aasta Haagi konventsioon	Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverentsi 4. mai 1971. aasta konventsioon liiklusõnnetuste suhtes kohaldatava õiguse kohta.
2021. aasta uuring	Ühendkuningriigi rahvusvahelise ja võrdleva õiguse instituudi ja Civic Consulting'u uuring, mis käsitleb määrust (EÜ) nr 864/2007 lepinguväliste võlasuhete suhtes kohaldatava õiguse kohta (Rooma II). Uuringus hinnati praktilisi kogemusi ja tõlgendamisprobleeme Rooma II määruse kohaldamisel ajavahemikus 2010–2020. Vt kokkuvõte käesolevale aruandele lisatud komisjoni talituste töödokumendi punktis 2.
2023. aasta küsimustik	2023. aastal ELi liikmesriikidele saadetud küsimustik, et koguda ajakohastatud teavet Rooma II määruse kohaldamise kohta. Vt komisjoni talituste töödokumendi punkt 3.
Vaigistuskaebuste vastane direktiiv	Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. aprilli 2024. aasta direktiiv (EL) 2024/1069, milles käsitletakse avalikus elus osalevate isikute kaitsmist ilmselgelt põhjendamatute nõuete või kuritarvituslike kohtumenetluste (avalikus elus osalemise vastased strateegilised hagid) eest (ELT L, 2024/1069, 16.4.2024).
Brüsseli Ia määrus	Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. detsembri 2012. aasta määrus (EL) nr 1215/2012 kohtualluvuse ning kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusasjades (uuesti sõnastatud) (ELT L 351, 20.12.2012, lk 1–32).
EL	Euroopa Liit
Isikuandmete kaitse üldmäärus	Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. aprilli 2016. aasta määrus (EL) 2016/679 füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumisekohta (ELT L 119, 4.5.2016, lk 1–88).
LR	Euroopa Liidu liikmesriik(liikmesriigid)
Rooma I määrus	Euroopa Parlamendi ja nõukogu 17. juuni 2008. aasta määrus (EÜ) nr 593/2008 lepinguliste võlasuhete suhtes kohaldatava õiguse kohta (Rooma I) (ELT L 177, 4.7.2008, lk 6–16).
Rooma II	Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. juuli 2007. aasta määrus (EÜ) nr 864/2007 lepinguväliste võlasuhete suhtes kohaldatava õiguse kohta (Rooma II) (ELT L 199, 31.7.2007, lk 40–49).
Vaigistuskaebus	Üldsuse osalemise vastane strateegiline hagi.
Uuring välisriigi õiguse kohaldamise kohta	Šveitsi võrdleva õiguse instituudi 2011. aasta uuring välisriigi õiguse kohaldamise kohta tsiviilasjades ELi liikmesriikides ja sellega seotud tulevikuväljavaated. Vt kokkuvõte komisjoni talituste töödokumendi punktis 2.
Eraelu puutumatuse uuring	MainStrati 2009. aasta võrdlev uuring olukorra kohta 27 ELi liikmesriigis seoses eraelu puutumatuse ja isiklike õiguste rikkumisest tulenevate lepinguväliste võlasuhete suhtes kohaldatava õigusega. Vt kokkuvõte komisjoni talituste töödokumendi punktis 2.

Uuring liiklusõnnetuste kohta	Demolin, Brulard, Barthelemy - Hoche'i 2009. aasta uuring „Piiriülese liiklusõnnetuse ohvritele hüvitise maksmine kohta ELis. Liikmesriikide tavade võrdlus, probleemide analüüs ja piiriüleste ohvrite staatuse parandamise võimaluste hindamine“. Vt kokkuvõte komisjoni talituste töödokumendi punktis 2.

1. SISSEJUHATUS

Euroopa Liit võttis 11. juulil 2007 vastu määruse (EÜ) nr 864/2007 lepinguväliste võlasuhete suhtes kohaldatava õiguse kohta (Rooma II), millega ühtlustatakse liikmesriikide kollisiooninorme lepinguväliste võlasuhete valdkonnas. Seda hakati kohaldama 11. jaanuaril 2009.

Rooma II määrusega luuakse õigusraamistik, et määrata kindlaks, milliseid riigisiseseid materiaalõiguse norme kohaldatakse ELis lepinguväliste võlasuhetega seotud piiriülestes vaidlustes, eelkõige kahju õigusvastase tekitamise juhtumitel. Nähes ELis ette ühtsed kollisiooninormid, suurendab Rooma II määrus õiguskindlust, prognoositavust ja õiglust tsiviil- ja kaubandusasjades, mis hõlmavad rohkem kui ühte riiki. Muutmata liikmesriikide lepinguväliseid võlasuhteid käsitlevaid materiaalõiguse norme, tagatakse selle määrusega, et samu materiaalõiguse norme kohaldatakse olenemata sellest, kus ELi piires hagi esitatakse. Need elemendid muudavad Rooma II ELi kollisiooniõiguse lahutamatuks osaks, käsitledes põhiprobleeme, mis tekivad omavahel üha tihedamalt seotud Euroopa riikides, ning tagades lepinguväliste vaidluste lahendamise sidususe ja kooskõla terves ELis.

Käesolevas aruandes esitatakse esimene üldine hinnang määruse kohaldamisele alates 2009. aastast, tuginedes muu hulgas mitmele uuringule, ülevaatele Euroopa Liidu Kohtu ja liikmesriikide kohtute praktikast, konsultatsioonidele ning akadeemilistele ja muudele aruannetele. Pikendatud hindamisperiood võimaldas komisjonil koguda piisavalt teavet määruse kohaldamise kogemuste kohta. Aruandes käsitletakse ka mitut uut esilekerkivat teemat, nagu tehisintellekt, üha laienev internetikeskkond ja üldsuse osalemise vastased strateegilised hagid.

Vastavalt määruse läbivaatamisklauslile viidi läbi kolm eriotstarbelist uuringut,[1] täpsemalt liiklusõnnetuste kohta (2009), eraelu puutumatuse ja isiklike õiguste kohta (2009) ning välisriigi õiguse kohaldamise kohta (2011).

Lisaks nendele uuringutele hindas komisjon Rooma II määruse kohaldamisel saadud praktilisi kogemusi liikmesriikidele ning nende kohtutele ja ametiasutustele saadetud küsimustike vastuste alusel. Esimene selline teabekogumine 2012. aastal näitas, et Rooma II määrus toimib üldiselt hästi, kuid et määruse kohaldamise ja sellekohase kohtupraktikaga seotud praktilisi kogemusi oli sel ajal veel vähe. Teine teabekogumine toimus 2023. aastal (edaspidi „2023. aasta küsimustik“),[2] mille käigus esitati ka konkreetseid küsimusi varasemates uuringutes juba käsitletud valdkondades. Lisaks kohtus tsiviil- ja kaubandusasju käsitlev Euroopa õigusalase koostöö võrgustik kaks korda - 2012. ja 2023. aastal-, et arutada Rooma II määruse toimimist.

[1] Uuringute kohta lisateabe saamiseks vt komisjoni talituste töödokumendi punkt 2.
[2] Küsimustiku kohta lisateabe saamiseks vt komisjoni talituste töödokumendi punkt 3.

Määruse kohaldamise üle tehtava pikaajalise järelevalve raames ja pidades silmas käesoleva aruande koostamist, tellis komisjon 2021. aastal välisuuringu, et kaardistada Rooma II määruse kohaldamine aastatel 2010–2020 (edaspidi „2021. aasta uuring“).

Käesolev aruanne on koostatud nende allikate alusel, et tuua välja peamised järeldused Rooma II määruse kohaldamise kohta. Aruandele lisatud komisjoni talituste töödokumendis on lisateavet, muu hulgas käesolevast aruandest põhjalikumaid selgitusi, samuti rohkem teavet kohtupraktika ja kasutatud allikate kohta.

2. ÜLDINE ÜLEVAADE ROOMA II MÄÄRUSE KOHALDAMISEST

2.1 Kohaldamisala

Rooma II määrusega kehtestatakse normid **piiriülestes tsiviil- ja kaubandusasjades tekkinud või tekkida võivate lepinguväliste võlasuhete** suhtes kohaldatava õiguse kohta. Need hõlmavad selliseid olulisi valdkondi nagu vastutus liiklusõnnetuste korral, intellektuaalomandi õiguse rikkumine, kõlvatu konkurents ja vaba konkurentsi piiravad meetmed, keskkonnakahju või tootja vastutus.

Rooma II määruse materiaalset kohaldamisala piiritlevad sätted ei ole praktikas suuri probleeme tekitanud[3]. Hoolimata Euroopa Liidu Kohtu praktikast, milles selgitatakse mõistet „lepinguvälised võlasuhted“,[4] on siiski veel valdkondi, kus kohtupraktika puudumise tõttu valitseb ebakindlus selle suhtes, kas teatavad nõuded on lepingulised või lepinguvälised, näiteks teatavate lepingute kaitsev mõju kolmandatele isikutele ning auhinnakampaania pakkumisest või võitja väljakuulutamisest tulenevad kohustused. Lisaks on veel arutlusel määruse kohaldamisalast välja jäetud teatavate (eelkõige artikli 1 lõike 2 punktides c ja d sätestatud[5]) lepinguväliste võlasuhete tõlgendamine. Siiski ollakse ühel meelel selles suhtes, et neid probleeme Rooma II määruse kohaldamisala kindlaksmääramisel saab lahendada tulevase kohtupraktikaga.

Teisest küljest käib ekspertide hulgas endiselt vaidlus mõiste „lepinguvälised võlasuhted, mis tulenevad eraelu puutumatuse ja isiklike õiguste rikkumisest, sealhulgas laimust“ määruse kohaldamisalast välja jätmise üle, kuna osa neist on seadusandlike meetmete poolt[6].

2.2 Kahju õigusvastase tekitamise suhtes kohaldatavat õigust käsitlevad normid

Rooma II määruse kohase üldnormi kohaselt kohaldatakse kahju õigusvastasest tekitamisest tuleneva lepinguvälise võlasuhte suhtes **selle riigi õigust, kus kahju tekib** (artikli 4 lõige 1; määruses nimetatud ka *lex loci damni*), ning selle suhtes kehtestatud erinormid on sätestatud artikli 4 lõikes 2 (vastutava isiku ja kannatanu hariliku viibimiskoha riigi õigus) ja lõikes 3 (ilmselgelt tihedam seos); selliselt nähakse ette paindlik regulatsioon, mis võimaldab käsitleda juhtumeid, kus üldnorm ei pruugi viia kõige sobivama õigusliku tulemuseni. See tagab enamikul juhtudel kohaldatava õiguses osas õiguskindluse ja prognoositavuse. Kuigi üldnormi kohaldamine ei ole üldiselt probleeme põhjustanud, on jäänud veel mõned küsimused seoses kaudsete kannatanute, mitut osapoolt puudutava õigusvastaselt tekitatud kahjuga ning kahju

[3] Teatava ebakindluse kohta mõningate nõuete liigitamisel vt komisjoni talituste töödokumendi punkt 1.
[4] Kohtupraktika kohta vt komisjoni talituste töödokumendi punkt 4.
[5] Vt komisjoni talituste töödokumendi punkt 4, menetluses olev kohtuasi Wunner.
[6] Lisateave on punktis 3.1.

tekkimise koha kindlaksmääramisega puhtalt rahalise/majandusliku kahju, eriti finantsturgudel õigusvastaselt tekitatud kahju korral[7].

Rooma II määruses on ka mitu erinormi, mis on kohandatud olukordadele, kus üldnorm ei pruugi olla piisav ja sobiv. Nende hulka kuuluvad tootja vastutust (artikkel 5), kõlvatut konkurentsi ning vaba konkurentsi piiravat tegevust (artikkel 6), keskkonnakahjustusi (artikkel 7), intellektuaalomandi õiguste rikkumist (artikkel 8) ja töövõitlust (artikkel 9) käsitlevad sätted. Kuigi nende kohandatud normide eesmärk on leida lahendusi üldnormi piirangutele, võib nende kohaldamisala määratlemine tekitada ka probleeme. Näiteks on endiselt lahendamata probleemid seoses mõiste „toode“ tähendusega tootja vastutuse puhul[8] või artikli 8 kohaldamisalasse kuuluvate intellektuaalomandi õigustega[9].

Üldisemalt on teatatud probleemidest, eelkõige autoriõigusega seotud küsimustes, kus ühendavad tegurid viisid ühe vaidluse suhtes erineva õiguse kohaldamiseni, muutes olukorra kohtute jaoks väga keeruliseks, kuna nad peavad piisava asjatundlikkusega kohaldama välisriigi seadusi, mis suurendab tehingukulusid, nagu tõlkimis- ja eksperditasud, ning tekitades lõppkokkuvõttes ebakindlust menetluse tulemuse suhtes[10]. See nähtus, mille tõttu võib olla tarvis kohaldada ühe vaidluse suhtes üheaegselt mitut erinevat kohaldatavat õigust, tuleb eelkõige ilmsiks internetis õigusvastaselt tekitatud kahju puhul, kui i) kahju võib tekkida samaaegselt mitmes riigis või kui ii) ühe teoga võidakse rikkuda intellektuaalomandi õigusi, eelkõige autoriõigust rohkem kui ühes riigis. Sarnased probleemid võivad tekkida näiteks kollektiivhagide või suurõnnetuste korral. Selle kohta, kuidas lahendada mitme erineva õiguse üheaegse kohaldamise probleem eelkõige autoriõiguse rikkumise valdkonnas, on tehtud palju ettepanekuid. Mõned neist ettepanekutest sisaldavad Rooma II määruse seadusandlikke muudatusi, nagu on üksikasjalikult selgitatud komisjoni talituste töödokumendi punktis 1[11].

2.3 Muud Rooma II määruse sätted

Rooma II määruses on ka sätted „alusetu rikastumise, *käsundite asjaajamise* ja *culpa in contrahendo*“ korral kohaldatava õiguse kohta (III peatükk). Lisaks on IV peatükis sätestatud, et pooled võivad leppida kokku, et nad kohaldavad lepinguväliste võlasuhete suhtes enda valitud õigust. Üldiselt ei ole nende sätete kohaldamisel probleeme ja teatatud on vaid mõnest juhtumist[12].

2.4 Ühiseeskirjad, muud sätted ja lõppsätted

Rooma II määruse ühiseeskirjade, muude sätete ja lõppsätete toimimine ei tekita üldjuhul suuri probleeme. Seos kehtivate rahvusvaheliste konventsioonide ja muude aktidega, eelkõige 1971. aasta Haagi konventsiooniga liiklusõnnetustele kohaldatava õiguse kohta, on siiski tekitanud praktilisi probleeme, kuna piiriülestest liiklusõnnetustest tulenevate nõuete suhtes

[7] Kahju õigusvastase tekitamise kohta finantsturgudel vt peatükk 3.3. Lisateabe saamiseks vt komisjoni talituste töödokumendi punkt 1.

[8] Vt komisjoni talituste töödokumendi punkti 1 alapunkt 1.2.2. Küsimus on selles, kas esimeses lõigus kasutatud mõiste „toode“ osutab ka i) tootele, mis ei ole see toode mis kõnealune puudusega toode, vaid kuulub asjaomase tootja samasse tootepartiisse või -seeriasse ning millel on seega vaid väikesed erinevused (nt märgistamis- või pakendamiserinevused); või ii) igale sama liiki tootele.

[9] Vaatamata põhjenduses 26 esitatud mittetäielikule loetelule intellektuaalomandi õigustest.

[10] Uuring intellektuaalomandi õiguskaitse tagamise kohta piiriüleselt.. 2021, lk 57, 58.

[11] Nt ettepanek käsitada ühendava tegurina kõige tihedamat seost rikkumisega või võimalus valida kohaldatavat õigust, erinevalt Rooma II määruse artikli 8 lõikes 3 sätestatule.

[12] Täpsema teabe saamiseks vt komisjoni talituste töödokumendi punkt 1.

kohaldatakse kahte õigusaktide konflikti lahendamise korda, nagu on kirjeldatud komisjoni talituste töödokumendi punktis 1.

3. ROOMA II MÄÄRUSE KOHALDAMINE ERI VALDKONDADES

3.1 Eraelu puutumatus ja isiklikud õigused, sealhulgas laim ja vaigistuskaebused

Lepinguvälised võlasuhted, mis tulenevad eraelu puutumatuse ja isiklike õiguste rikkumisest, sealhulgas laimust, jäeti Rooma II määruse kohaldamisalast välja, kuna seadusandlikel läbirääkimistel ei jõutud kokkuleppele kahju õigusvastase tekitamise valdkonna jaoks sobiva ühendava teguri osas. Kui tegemist on kahju õigusvastase tekitamisega eraelu puutumatusega seoses, tuleb omavahel tasakaalustada vastukäivad põhiõigused – ühelt poolt sõna- ja teabevabadus ning teiselt poolt õigus eraelu puutumatusele ja mainele. Liikmesriigid üritavad seda tasakaalu oma õigus- ja põhiseadussüsteemis saavutada eri viisil. Erinevused seadusandlikes lähenemisviisides[13] ja sõnavabaduse põhjapanev roll demokraatlikes ühiskondades kuulusid nende faktorite hulka, mis ajendasid eraelu puutumatusega seotud nõudeid Rooma II määruse kohaldamisalast välja jätma, kuna sobiva ühendava teguri suhtes ei suudetud kokkuleppele jõuda.

Nii määratakse sellistel juhtudel kohaldatav õigus ka edaspidi kindlaks iga liikmesriigi kollisiooninormide alusel, kusjuures nende normide vahel on märkimisväärseid erinevusi. Sellise õigusliku killustatuse tõttu on raske prognoosida, milline õigus on eraelu puutumatuse piiriülese rikkumise korral kohaldatav ja milline võib seega olla vaidluse tulemus.

Sellise oluliste nõuete kategooria väljajätmist Rooma II määrusest on laialdaselt kritiseeritud. Näiteks eraelu puutumatust käsitleva uuringu ja 2021. aasta uuringu raames küsitletud spetsialistid ja sidusrühmad pidasid praegust olukorda üldiselt ebarahuldavaks. Lisaks leidis enamik liikmesriike oma 2023. aasta vastustes, et selle valdkonna kollisiooninorme tuleks rohkem ühtlustada. Kuigi liikmesriigid ei paistnud nende nõuete Rooma II määrusest väljajätmise osas üldiselt jäigal seisukohal olevat, siis mõned neist kahtlesid sellegipoolest, kas sobivat ühtset ühendavat tegurit, mis tasakaalustab vastuolulisi õigusi ja huve, on üldse võimalik leida.

Alates Rooma II määruse vastuvõtmisest on sobiva ühendava teguri kohta tehtud mitu ettepanekut. Lisaks tehti eraelu puutumatuse ja isiklike õiguste valdkonnas ka muud tööd. See hõlmab järgmist.

- **Eraelu puutumatust käsitlev uuring 2008. aastal ja Euroopa Parlamendi järelmeetmed**: eraelu puutumatust käsitlevas uuringus, mida on üksikasjalikult kirjeldatud komisjoni talituste töödokumendi punktis 2, kaardistati liikmesriikides kehtivad eraelu puutumatust reguleerivad õigusnormid ja tehti kindlaks võimalikud lahendused probleemidele, mis võivad tekkida, kui Rooma II määruses asjaomane norm puudub. Samuti nähtus sellest ülekaalukas toetus laimu puhul kohaldatava õiguse ühtlustamisele.

[13] Eelkõige oli Ühendkuningriigi seadusandlik lähenemisviis, mis andis hagejale laimuasjades märkimisväärse eelise, sel ajal selgelt erinev enamiku teiste liikmesriikide lähenemisest. Eraelu puutumatust käsitlev uuring.

Pärast uuringu avaldamist 2008. aastal võttis Euroopa Parlament 2012. aastal vastu resolutsiooni, milles tegi ettepaneku täiendada Rooma II määrust eraelu puutumatuse ja isiklike õiguste puhul eraldi kollisiooninormiga, mille alusel kohaldataks teatavatel tingimustel selle riigi õigust, kus kahju tekkis (*lex loci damni*[14]).

- **Isikuandmete kaitse üldmäärus**: määrust (EL) 2016/679 (edaspidi „isikuandmete kaitse üldmäärus“) kohaldatakse ELis füüsiliste isikute isikuandmete kaitse suhtes alates 2018. aastast; selle artiklitega 79 ja 82 ühtlustatakse teatavaid aspekte andmekaitseõiguse täitmise tagamisel üksikisikute poolt[15]. Need sätted sisaldavad materiaalõiguse norme, mis käsitlevad õigust tõhusale õiguskaitsevahendile vastutava töötleja või volitatud töötleja vastu ning õigust saada vastutavalt töötlejalt või volitatud töötlejalt hüvitist isikuandmete kaitse üldmääruse rikkumise tagajärjel tekkinud kahju eest.

  Kui eraelu puutumatuse ja isiklike õiguste suhtes kohaldatav õigus lisatakse Rooma II määrusesse, tuleb põhjalikult kaaluda selle määruse koostoimet isikuandmete kaitse üldmäärusega. Kuigi hüvitise saamise õiguse nende aspektide puhul, mis on isikuandmete kaitse üldmäärusega ühetaoliselt reguleeritud, oleks praktiliste tagajärgedeta see, kui Rooma II määruse kohaselt määratakse kohaldatavaks õiguseks ühe, mitte teise liikmesriigi õigus, ei oleks see nii selle õiguse nende aspektide puhul, mida isikuandmete kaitse üldmääruses ei käsitleta[16].

- **Brüsseli Ia määrus ja sellega seotud kohtupraktika**: rahvusvahelise kohtualluvuse reeglid, mis käsitlevad eraelu puutumatuse ja isiklike õiguste rikkumist ning laimunõudeid, on sätestatud Brüsseli Ia määruses. Euroopa Liidu Kohus on neid reegleid selgitanud mitmes pikema aja jooksul tehtud eelotsuses, eeskätt on ta käsitlenud kahju tekkimise koha mõistet juhul, kui laimamine leidis aset nii paberväljaannetes kui ka veebis[17]. Seega võib hageja Brüsseli Ia määruse alusel omal äranägemisel algatada laimu tõttu tekkinud kahju hüvitamiseks hagi mitmes jurisdiktsioonis[18].

  Võttes arvesse, et kohtualluvus võib olla valikuline, ja seda, et ELis ei ole ühtset reeglit kohaldatava õiguse määramiseks, pöörduvad hagejad praktikas sageli selle riigi

[14] Täpsemalt tuleks resolutsiooni kohaselt kohaldada selle riigi õigust, kus ilmneb (ilmnevad) kahju kõige olulisem(ad) asjaolu(d). Kohaldatav õigus on siiski selle riigi õigus, kus on kostja peamine elukoht, kui ta põhjendatult ei saanud ette näha oma teo olulisi tagajärgi eelmises lauses nimetatud riigis.

[15] Isikuandmete kaitse üldmääruses käsitletakse isikuandmete töötlemist ja see ei hõlma muid eraelu puutumatuse rikkumisi.

[16] Näiteks kui isikuandmete kaitse üldmääruses puuduvad kahju suuruse kindlaksmääramist käsitlevad normid, tuleb need kehtestada iga liikmesriigi õiguskorras, tingimusel et järgitakse võrdväärsuse ja tõhususe põhimõtteid. On selge, et Rooma II määruse kohaselt kindlaks määratud kohaldataval liikmesriigi õigusel võivad olla praktilised tagajärjed ka nõuetele, mis puudutavad isikustamata andmeid, mida isikuandmete kaitse üldmäärusega ei reguleerita, nt nõuded, mis puudutavad surnud inimeste või juriidiliste isikute andmete töötlemist.

[17] Üksikasjalik teave kohtupraktika kohta on 2023. aasta uuringus Brüsseli Ia määruse kohaldamise kohta, lk 113 ja 114.

[18] Lisaks kostja alalise elu- või asukoha järgsele üldisele kohtualluvusele võib kogu kahju hüvitamist nõuda, kuigi ainult veebis toimunud laimamise eest, „kahju tekkimise kohas“, mis hõlmab paika, kus on kannatanu „huvide kese“, ning igas liikmesriigis, kus laimav sisu on kättesaadav, kuid ainult selles liikmesriigis tekitatud kahju osas.

kohtusse, kus kohaldatav õigus on nende jaoks kõige soodsam. Mõnel juhul[19] võib valitud kohtul olla algatatud vaidlusega üsna nõrk seos. See võib luua viljaka pinnase kohtuliku ahistamise strateegia kasutamiseks, näiteks vaigistuskaebuste kaudu.

- Vaigistuskaebused (üldsuse osalemise vastased strateegilised hagid) on kohtumenetlused – tavaliselt laimu või eraelu puutumatusega seotud asjades –, mida ei algatata õiguse tegelikuks kaitsmiseks või kasutamiseks, vaid mille peamine eesmärk on üldsuse osalemise tõkestamine, piiramine või selle eest karistamine. Sellisele eesmärgil viitavad näiteks hagis esitatud ülemäärane nõue, mitme menetluse algatamine või pahauskse menetlustaktika kasutamine. Kui vaigistuskaebustel on piiriülene mõõde, võivad hagejad algatada menetluse kohtus, mida nad peavad enda jaoks soodsaks või kus kostja kulud on eriti suured, või isegi mitmes kohtus.

  Võttes arvesse asjaolu, et vaigistuskaebuste esitamine on ELis üha enam levinud, ning ohtu, mida see kujutab sõna- ja meediavabaduse jaoks, lämmatades avalikku arutelu, võttis EL 2024. aastal vastu vaigistuskaebuste vastase direktiivi, et tagada piisavad menetluslikud kaitsemeetmed, et vältida kohtuvaidluste kuritarvitamist. Läbirääkimiste käigus tegi Euroopa Parlament ettepaneku võtta vastu spetsiaalne kollisiooninorm, kuid lõpuks leppisid kaasseadusandjad kokku, et Rooma II määruse tulevase läbivaatamise käigus peaks alati hindama kohaldatavat õigust käsitlevate normide neid aspekte, mis on seotud vaigistuskaebustega.

  Viimasel ajal tekkinud vaigistuskaebuste levik toob eriliselt esile selle, et probleeme, mis tulenevad olemasolevate kohtualluvuste paljususest ja kollisiooninormide puudumisest laimu ja eraelu puutumatusega seotud juhtumitel, võib kuritarvitada, et takistada üldsuse osalemist. Need probleemid on siiski ühised kõigi laimu ja eraelu puutumatusega seotud juhtumite puhul. Seega, kui Rooma II määrusesse lisatakse kollisiooninorm, tuleks seda eraelu puutumatuse ja isiklike õiguste rikkumise juhtumitel kohaldada üldiselt, olenemata sellest, kas tegemist on kuritarvitusega. Liikmesriigid, kellega selles küsimuses konsulteeriti, nõustusid samuti, et Rooma II määruses kehtestatud reegel peaks olema üldreegel[20].

Kokkuvõttes näib, et esitatud on vajalik hulk argumente, mis annab aluse kaaluda Rooma II määruse muutmist, et kaasata selle kohaldamisalasse *lepinguvälised võlasuhted, mis tulenevad eraelu puutumatuse ja isiklike õiguste rikkumisest, sealhulgas laimust*. Sellest kaalutlusest lähtudes tuleb hoolikalt hinnata koostoimet Brüsseli Ia määrusega ja sobivaid võimalusi asjakohaste kollisiooninormide kehtestamiseks.

[19] Nt kohtuasi *Gtflix TV*. Vt komisjoni talituste töödokumendi punkt 4.

[20] 2023. aasta küsimustiku kohta vt komisjoni talituste töödokumendi punkt 3. Mitu liikmesriiki märkis, et nad ei ole teadlikud sellest, et vaigistuskaebuste ohvritel on piiriüleses kontekstis märkimisväärseid raskusi, või et ELi ühtne lähenemisviis kollisiooninormidele ei pruugi neid probleeme lahendada. Üks liikmesriik väitis seevastu sõnaselgelt, et ühtse kohaldatava õigusega lihtsustataks kaitseõiguse kasutamist.

3.2 Tehisintellekt

Rooma II määruse tulevast kohaldamist juhtumite puhul, mis puudutavad tehisintellekti kasutamisega seotud lepinguväliseid võlasuhteid, mõjutab materiaalõiguse areng tehisintellektiga seotud vaidluste lahendamisel. Pidades silmas, et kohtud menetlevad üha rohkem tehisintellektiga seotud juhtumeid, ja tehnoloogia arengut, tuleb õigussüsteemidel kohandada ja töötada välja raamistikke tehisintellektist tulenevate probleemide lahendamiseks. See võib hõlmata vastutuse kindlaksmääramist ning hoolsuskohustuse standardite ja õiguslike kohustuste kehtestamist tehisintellektiga seotud kontekstis. Jätkuv tehnoloogiline areng ja tehisintellekti kasutamist käsitlevate materiaalõiguse normidest koosnev õiguskeskkond mõjutavad Rooma II määruse tulevast kohaldamist tehisintellektijuhtumitele[21].

Kuna tehisintellekti laialdasema kasutamisega seotud keerukate küsimuste lahendamiseks vajalikud lähenemisviisid on alles välja kujunemas, on raske hinnata, kas ja mil määral on vaja Rooma II määrusesse lisada erinorme. Enamik liikmesriike nõustus oma seisukohtades, et tehisintellekti kasutamisega seotud juhtudel on kollisiooniprobleemidega seotud praktilisi kogemusi vähe ja võimalikele probleemidele viitamisel ei täpsustatud nad, millised need on. Juhiti tähelepanu sellele, et ennatlik oleks leida probleemidele lahendusi, selgitamata eelnevalt välja, millised need probleemid on, ning küsiti, kas tehisintellektiga seotud vastutust käsitlevate erinormide kehtestamist tuleks üldse kaaluda, kuna Rooma II määrus on sihilikult tehnoloogianeutraalne.

See üldiselt ettevaatlik lähenemisviis kajastus ka 2021. aasta uuringus, kus juhiti tähelepanu praktiliste näidete puudumisele selles valdkonnas ja asjaolule, et õigussüsteemid ei ole veel määratlenud oma lähenemisviisi varalise vastutuse kehtestamisele, eelkõige küsimusele, kas esmajärjekorras peaks vastutama tehisintellektisüsteemi tootja või kasutaja.

Seda arvesse võttes võib järeldada (juhul kui edasine analüüs ei anna muid tulemusi), et veel ei pruugi olla aeg Rooma II määruses muudatuste tegemiseks, et kehtestada tehisintellekti käsitlevad erinormid.

3.3 Finantsturgudel õigusvastaselt tekitud kahju ja prospektivastutus

Selle üle, kas Rooma II määrust saaks kohaldada finantsturgudel õigusvastaselt tekitud kahju ja prospektivastutuse suhtes, on arutletud sageli, eriti akadeemilistes ringkondades. Eelkõige on vaieldud selle üle, kuidas kohaldada artiklit 4 selliste lepinguväliste võlasuhete suhtes, mis tulenevad kahju õigusvastasest tekitamisest finantsturul. Mõned autorid väidavad, et Rooma II määruse artiklis 4 sätestatud üldreegel ei sobi **finantsturgudel õigusvastaselt tekitatud kahju juhtumite, sealhulgas prospektivastutuse juhtude** reguleerimiseks, kuna tekkinud kahju on üksnes majanduslik ja selle tekkimise asukohta on *lex loci damni* kohaselt keeruline kindlaks teha. Lisaks, sõltuvalt sellest, kuidas tõlgendada artikli 4 lõiget 1, võidakse olukorras, kus mõjutatud investorid või nende kontod asuvad eri riikides, väärtpaberiemitentidele (või teistele

[21] Vt ettepanek võtta vastu lepinguvälise tsiviilvastutuse normide tehisintellektile kohandamise kohta (tehisintellektiga seotud vastutuse direktiiv), COM(2022) 496 final. Ettepanek ei sisalda kollisiooninorme ja kuigi ühtlustamine vähendab erinevusi, mis võivad tuleneda ühe või teise liikmesriigi õiguse kohaldamisest, käsitletakse ettepanekus üksnes väga spetsiifilisi küsimusi, mis on seotud tõendite esitamise ja tõendamiskohustusega, ja isegi ettepaneku piiratud kohaldamisala ulatuses järgitakse minimaalse ühtlustamise lähenemisviisi, mistõttu erisused säilivad.

vastutavatele isikutele) esitada ühe teo, näiteks prospektis valeandmete esitamise tõttu nõudeid eri õiguskordade alusel.

Küsimus, kuidas määrata Rooma II määruse alusel kindlaks puhtalt rahalise kahju tekkimise koht, ei piirdu finantsturgudel õigusvastaselt tekitatud kahju juhtumitega,[22] kuid seda on tõstatatud peamiselt selles kontekstis. Euroopa Liidu Kohtule on Brüsseli Ia määruse alusel kohtualluvuse kindlaksmääramisega seoses esitatud mitu eelotsusetaotlust, mis käsitlevad rahalise kahju tekkimise koha kindlakstegemist, kuid selles valdkonnas puudub veel selge kohtupraktika[23]. Nende kohtuotsuste ülekandmine Rooma II määruse konteksti võib põhjustada soovimatuid tagajärgi, sealhulgas ühtsel finantsturul õigusvastaselt tekitud kahju suhtes kohaldatava õiguse killustumist[24]. Kohaldatava õiguse killustumine muudaks investorite jaoks kollektiivhagide esitamise keerulisemaks ja võib kaasa tuua põhjendamatuid erisusi investoritele ette nähtud kaitsetasemes. Lisaks võib kohaldatavat õigust olla raske ette ennustada, kuna finantsinstrumentidega tehtavad tehingud toimuvad tavaliselt järelturul ja investori alaline elukoht või tema kontot haldava panga tegevuskoht ei ole emitendile (või vahendajale) üldjuhul teada.

Välja on pakutud erinevaid lahendusi. Näiteks soovitasid mõned õigusteadlased artikli 4 teksti mitte muuta ja tõlgendada seda (uuesti) kohtupraktika valguses, et kõrvaldada ebamäärasus selles suhtes, kuidas määrata kindlaks kahju tekkimise koht. Eelkõige on sageli väidetud, et see koht peaks vastama asjaomasele mõjutatud finantsturu asukohale. Veel tehti ettepanek kasutada artikli 4 lõikes 3 sätestatud vabastusklauslit, mille tulemusel kohaldataks kogu vaidluse suhtes ühte kohaldatavat õigust, näiteks selle riigi õigust, kus väärtpaberid on noteeritud või kauplemisele võetud.

Teise võimalusena on nende probleemide terviklikuks lahendamiseks tehtud ettepanek Rooma II määrust muuta, et kehtestada spetsiaalne kollisiooninorm, mis käsitleb lepinguväliseid võlasuhteid, mis tulenevad finantsturul õigusvastaselt tekitud kahjust, ja prospektivastutust[25]. Niisugune reegel võib viia selleni, et nende kohustuste suhtes **kohaldatakse selle riigi õigust, kus asjaomane turg asub (kus asjaomane finantsinstrument on kauplemisele võetud).** Siiski on küsitav, kas selline reegel toimiks kõikidel juhtudel, sealhulgas noteerimata finantsinstrumentide puhul (börsiväline müük). Kuigi enamik teadlasi näib eelistavat sellise kollisiooninormi kehtestamist, mis keskendub asjaomasele reguleeritud turule, on tehtud ka muid ettepanekuid[26].

---

[22] Vt näiteks menetluses olev kohtuasi Wunner, kus Euroopa Liidu Kohtul palutakse määrata kindlaks „kahju tekkimise koht“ juhul, kui tegemist on deliktiõigusliku vastutusega hasartmängus kaotatud summade eest.

[23] Euroopa Liidu Kohus leidis näiteks kohtuasjas Kolassa, et prospektis sisalduvast väärinfost tulenev kahju tekkis investori elukohas, kui see koht langeb kokku investori kontot haldava panga asukohaga. Oma viimases otsuses kohtuasjas VEB *vs*. BP asus Euroopa Liidu Kohus aga rangemale seisukohale, et kahju tekkimise koht ei ole liikmesriik, kus on kontot haldava panga või investeerimisühingu registrijärgne asukoht, kui see äriühing ei pidanud asjaomases liikmesriigis täitma seadusjärgseid teatamiskohustusi.

[24] Nii oleks see eelkõige juhul, kui järgitakse kohtupraktikat, mille kohaselt on majandusliku kahju tekkimise koht riigis, kus asub investori konto.

[25] Vt näiteks Saksamaa rahvusvahelise eraõiguse nõukogu 31. märtsi 2012. aasta resolutsioon, (IPRax 2012/5, lk 471), milles soovitatakse kehtestada konkreetne kollisiooninorm, mis põhineb selle riigi õigusel, kus asjaomase finantsinstrumendiga kaubeldakse. Lisaks põhjenduste kavandatavale muutmisele soovitatakse resolutsioonis kehtestada vabastusklausel ja klausel nende instrumentide kohta, millega kaubeldakse rohkem kui ühes kauplemiskohas. Vt ka 2021. aasta uuring, lk 34.

[26] Näited on 2021. aasta uuringus, lk 33 ja 239.

Liikmesriigid teatasid, sarnaselt 2021. aasta uuringule[27], et juhtumeid, kus oli tegemist finantsturul piiriülese kahju õigusvastase tekitamise ja prospektivastutusega, ei esinenud sageli ning seetõttu ei ole Rooma II määruse kohaldamisega seotud probleeme palju. Teisest küljest andsid kolm liikmesriiki teada praktilistest raskustest Rooma II määruse kohaldamisel kahju õigusvastase tekitamise valdkonnas ja tegid ettepaneku kaaluda seal spetsiaalse kollisiooninormi kehtestamist. Soovitati kohaldada kas selle riigi õigust, kus väärtpaberid on noteeritud, või selle riigi õigust, kus on emitendi registrijärgne asukoht.

Kuigi probleemi on tõstatanud eelkõige akadeemilised ringkonnad, näitavad Euroopa Liidu Kohtu eelotsused, milles on puudutatud kohtualluvuse kindlaksmääramist finantsturgudel õigusvastaselt tekitud kahju ja prospektivastutuse korral, et finantskahju tekkimise koha kindlaksmääramine on muutumas oluliseks probleemiks ka praktikute seas. Sellest järeldub, et täiendavalt tuleks kaaluda, kuidas käsitleda juhtumeid, kus kahju on puhtalt majanduslik, lisades võimaluse korral Rooma II määrusesse spetsiaalse kollisiooninormi, mis käsitleb finantsturgudel õigusvastaselt tekitud kahju ja prospektivastutust, või jättes selle kohtute otsustada.

3.4 Kollektiivne õiguskaitse ja mitut osapoolt puudutavad juhtumid

Mitut riiki hõlmavad stsenaariumid, kus on tegemist tootja vastutuse, kõlvatu konkurentsi ja vaba konkurentsi piirava tegevuse, prospektivastutuse, mitme sõidukiga toimunud liiklusõnnetuse või tarbijatele põhjustatud massikahjuga, on mõned näited, kus teatavale arvule kannatanutele on kahju tekitatud ühe ja sama teoga. Neil juhtudel, kui kollektiivhagiga taotletakse kahju hüvitamist kõigile kannatanutele, tuleb kahju tekkimise koht kindlaks määrata sõltumatult ja iga nõude ja kannatanu puhul eraldi. Seetõttu võib juhtuda, et kollektiivse õiguskaitse korral peab kohus, kelle poole pöörduti, kohaldama eri hagejate nõuete suhtes erinevaid materiaalõiguse norme. Nii võib see olla eelkõige tarbijate kollektiivsete huvide kaitsmise esindushagide puhul, mis on esitatud vastavalt hiljuti vastu võetud direktiivile (EL) 2020/1828[28], kui esindatud tarbijate elukoht on rohkem kui ühes riigis. Mitme materiaalõiguse normi kohaldamine võib raskendada juhtumi hindamist, suurendada kohtuvaidluse kulusid ja kestust ning vähendada tarbijaliikumiste stiimulit võtta õiguslikke meetmeid. Teisest küljest võib alternatiiv, st nõuete suhtes erinevate kohaldatavate õigusaktide kohaldamine sõltuvalt sellest, kas nõuded esitatakse individuaalselt või kollektiivse õiguskaitse raames ühiselt, mõjutada kohaldatavat õigust käsitleva regulatsiooni prognoositavust ja seega õiguskindlust.

Küsimuses, kas Rooma II määrus on hästi kohandatud kollektiivse õiguskaitse jaoks, mis võib hõlmata suure hulga eri riikide õigusaktide kohaldamist, olid liikmesriikide seisukohad 2023. aasta uuringus erinevad. Kuigi enamik neist märkusi ei esitanud või pidas praegust olukorda rahuldavaks,[29] viitasid mõned liikmesriigid võimalikele probleemidele või leidsid, et sobiv lahendus oleks nõuete jagamine vastavalt kohaldatavale õigusele.

[27] Lk 396.

[28] Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. novembri 2020. aasta direktiiv (EL) 2020/1828, mis käsitleb tarbijate kollektiivsete huvide kaitsmise esindushagisid ja millega tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2009/22/EÜ (ELT L 409, 4.12.2020, lk 1–27).

[29] Üks liikmesriik märkis, et artikli 4 lõike 3 kohaldamine lahendaks probleemi enamikul juhtudel.

Kuigi praeguses etapis ei ole võimalik otsustada, kas on olemas praegusest olukorrast erinev lahendus, mis mitte ainult ei hõlbustaks kollektiivset õiguskaitset, vaid tagaks ka õiguskindluse kohaldatava õiguse suhtes, olenemata sellest, millise menetluse kohaselt hüvitist taotletakse, tuleks seda hindamist jätkata Rooma II määruse võimaliku läbivaatamise kontekstis.

4. JÄRELDUS

Võttes arvesse Rooma II määruse jõustumisest möödunud viieteistkümne aasta jooksul saadud praktilisi kogemusi, tuginedes liikmesriikidelt ja sidusrühmadelt kogutud seisukohtadele ning nende kogemuste hindamisele erinevates uuringutes, võib järeldada, et määrus toimib üldiselt hästi ja täidab oma eesmärki. Õiguskindlust määruse tõlgendamisel suurendasid veelgi Euroopa Liidu Kohtu otsused[30] ja liikmesriikide kohtupraktika.

Käesoleva aruande järelduste põhjal tekib siiski hulk küsimusi, mis väärivad täiendavat analüüsi, et hinnata, kas Rooma II määrusesse on vaja teha sihipäraseid seadusandlikke kohandusi, ning millised on võimalused tekkinud küsimuste lahendamiseks. Nende küsimuste hulka kuuluvad eeskätt:

- uue hinnangu andmine asjaolule, et eraelu puutumatuse ja isiklike õiguste rikkumine, sealhulgas laim on Rooma II määruse kohaldamisalast välja jäetud;
- Rooma II määruse kohaldamine juhtudel, kui kahju tekib samaaegselt mitmes jurisdiktsioonis, mis võib kaasa tuua selle, et lepinguvälise võlasuhte suhtes kohaldatakse mitut siseriiklikku õigust (nt kollektiivse õiguskaitse juhtumid ja veebis kahju õigusvastane tekitamine, sealhulgas intellektuaalomandi õiguste, eeskätt autoriõiguse rikkumine veebis);
- puhtalt majandusliku kahju õigusvastane tekitamine, sealhulgas finantsturgudel õigusvastaselt tekitatud kahju ja prospektivastutus.

Eeltoodu põhjal ja selleks, et hinnata, kas õigusakti on vaja muuta, viib komisjon läbi täiendava analüüsi, et kaaluda ettepaneku tegemist määruse muutmiseks või uuesti sõnastamiseks ja selle koostamist, kooskõlas parema õigusloome eeskirjadega. Sellega seoses võiks põhjalikumalt hinnata ka muude võimalike muudatuste eeliseid või seda, kas valdkondades, kus kehtivad normid on täiesti asjakohased, on põhjust sätete sõnastust täpsustada, et hõlbustada nende kohaldamist.

[30] Kohtupraktika kohta vt komisjoni talituste töödokumendi punkt 4.